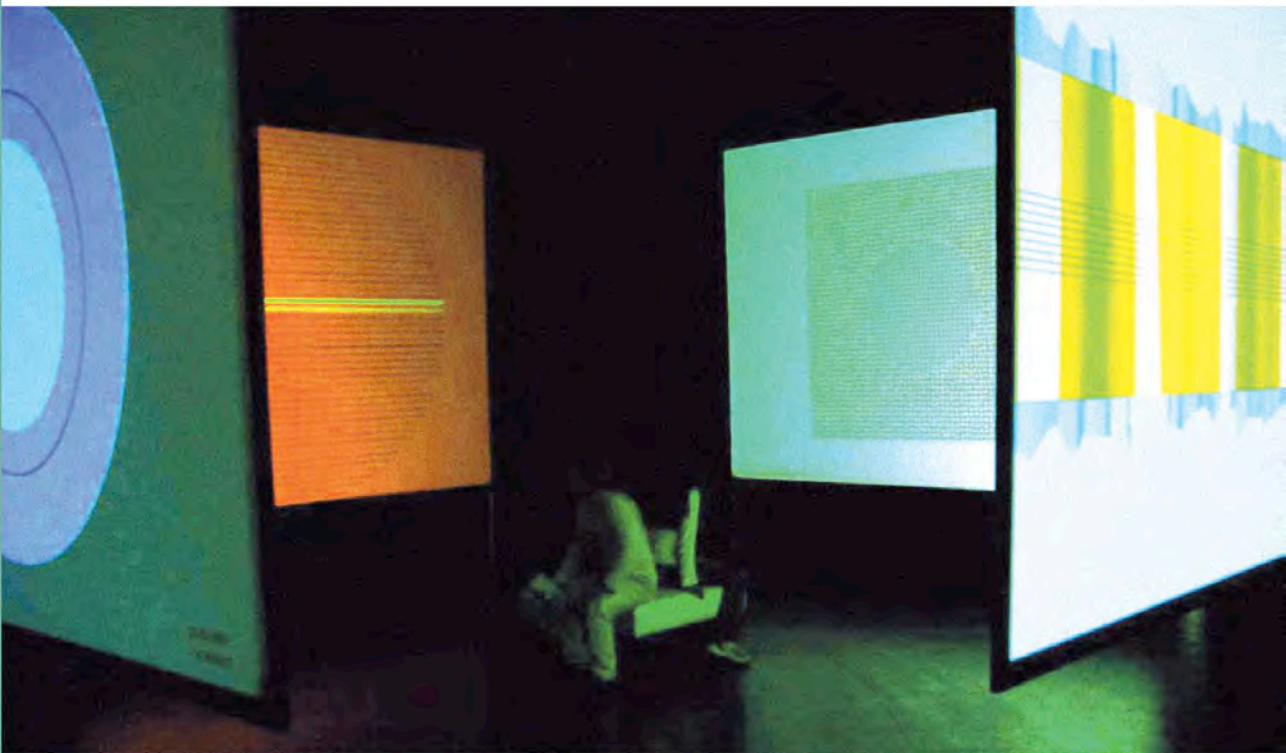

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
επιστημονική επιμέλεια

Χριστίνα Αργυροπούλου
Αναστασία Κυρκίνη-Κούτουλα
Γιώργος Πολύζος
Ευαγγελία Βαρέση
Μαίρη Γατσίου
Αγάθη Γεωργιάδου
Κώστας Γκότσης
Μιχάλης Κατσιμπάρδης
Μάρθα Κίσκιρα-Soderquist
Μαρία Νικηφοράκη
Αναστασία Πατούνα

Η διαθεματικότητα στα φιλολογικά μαθήματα και τα σχέδια εργασίας / project

Από τη θεωρία
στη διδακτική πράξη

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών και η διαθεματικότητα στην υποχρεωτική εκπαίδευση	19
--	----

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

1. Η διαθεματικότητα στη Νεοελληνική Λογοτεχνία

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

1.1 Μετανάστευση και παλιννόστηση μέσα από λογοτεχνικά κείμενα με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project	37
---	----

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

1.2 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος: «Υπερρεαλισμός»	45
--	----

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

1.3 Πρόταση για ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος: «Ο Οδυσσέας στην ελληνική (αρχαία και νέα), την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια λογοτεχνία»	49
--	----

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ – ΜΑΡΘΑ ΚΙΣΚΙΡΑ-SODERQUIST

- 1.4 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος:**
**«Το σπίτι στη νεοελληνική λογοτεχνία: Λειτουργίες και
 συμβολισμοί στο χώρο και το χρόνο»**52

ΑΓΑΘΗ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

- 1.5 «Ο Ξεριζωμός και ο νόστος»: Κυριάκου Χαραλαμπίδη, «Γλυκό του κουταλιού»**.....61

2. Η διαθεματικότητα στη Νεοελληνική Γλώσσα

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

- 2.1 Από τα ΔΕΠΣ, ΑΠΣ της Νεοελληνικής Γλώσσας Γυμνασίου στη διδακτική
 του μαθήματος με διδακτικό παράδειγμα από το βιβλίο της Α΄ Γυμνασίου,
 Ενότητα 10η: «Γνωρίζω τον τόπο μου και τον πολιτισμό του»**.....75

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

- 2.2 Νεοελληνική Γλώσσα Γ΄ Γυμνασίου, Ενότητα 3η: «Είμαστε όλοι ίδιοι.
 Είμαστε όλοι διαφορετικοί» με διδασκαλία ομαδοσυνεργατική
 και τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project**88

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

- 2.3 Διαθεματική οργάνωση με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project στη Νεοελληνική
 Γλώσσα Α΄ Γυμνασίου, Ενότητα 3η: «Ταξίδι στον κόσμο της φύσης»**94

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ – ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΤΣΙΜΠΑΡΔΗΣ

- 2.4 Διδακτικό παράδειγμα και σχέδιο εργασίας/project στη Νεοελληνική Γλώσσα
 Γ΄ Γυμνασίου, Ενότητα 7η: «Τέχνη»**106

ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΤΣΙΜΠΑΡΔΗΣ

- 2.5 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος:**
«Αναζητώντας την ενημέρωση»118

ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΤΣΙΜΠΑΡΔΗΣ – ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΗΦΟΡΑΚΗ

- 2.6 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος:**
«Περιγραφή: Η τέχνη του χώρου»124

3. Η διαθεματικότητα στα Αρχαία Ελληνικά
(από μετάφραση και πρωτότυπο)

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

- 3.1 Ορισμός και περιγραφή της έννοιας «Πολιτισμός» και αξιοποίησή της
στη διαθεματική προσέγγιση 133

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

- 3.2 Η διαθεματικότητα στα Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση με διδακτικό
παράδειγμα από την Ομήρου *Οδύσσεια*: «Αναγνώριση Οδυσσέα-Τηλέμαχου»
ραψωδία π, στίχοι 174-260 139

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

- 3.3 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος:
«Η πρόθεση του Έκτορα και οι θρήνοι», Ομήρου *Ιλιάδα*, ραψωδία Ω,
στίχοι 723-805 145

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΒΑΡΕΣΗ

- 3.4 Η διαθεματικότητα στα Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση με διδακτικό
παράδειγμα από την *Ομήρου Οδύσσεια*: «Μεταμόρφωση της Αθηνάς σε Μέντη»,
ραψωδία α, στίχοι 109-361 158

ΑΓΑΘΗ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

- 3.5 Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, *Ηροδότου Ιστορίες Α΄* Γυμνασίου,
Βιβλίο Τρίτο (Θάλεια), Ενότητα 8η: «Πολιτεύματα» III 80-83 173

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΠΑΤΟΥΝΑ

- 3.6 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος:
«Ο “αγροίκος” στην κωμωδία» 196

ΜΑΙΡΗ ΓΑΤΣΙΟΥ – ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΗΦΟΡΑΚΗ

- 3.7 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος:
«Αρχαία Ελληνικά από το πρωτότυπο: Το επίθετο: Η ειδίκευση του ονόματος» ... 212

4. Η διαθεματικότητα στην Ιστορία

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΚΥΡΚΙΝΗ-ΚΟΥΤΟΥΛΑ

- 4.1 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος:
«Οι Σταυροφορίες και οι συνέπειές τους για την τύχη του Βυζαντίου» 229

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

4.2 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος: «Ιωάννης Καποδίστριας. Κυβερνήτης του ελληνικού κράτους 1828-31»	238
---	-----

5. Η «συνομιλία» των φιλολογικών μαθημάτων με άλλα μαθήματα	
--	--

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

5.1 Άξονες για δημιουργία σχεδίων εργασίας/project σε διάφορα μαθήματα (Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση – Γλώσσα – Λογοτεχνία – Ιστορία – Φιλοσοφία – Θετικές Επιστήμες – Αρχές Οικονομίας – Θρησκευτικά – Μαθηματικά – Αισθητική Αγωγή)	242
---	-----

ΑΓΑΘΗ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ – ΜΑΡΘΑ ΚΙΣΚΙΡΑ-SODERQUIST

5.2 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος: «Ταυτότητα και Ετερότητα»	265
--	-----

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΛΥΖΟΣ – ΑΓΑΘΗ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ – ΚΩΣΤΑΣ ΓΚΟΤΣΗΣ

5.3 Ανάπτυξη με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project του θέματος: «“Ρίξε μια ζαριά καλή...”, η έννοια του τυχαίου και του δυνατού στις Θετικές και τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες»	270
--	-----

Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία Α' Μέρους	287
Βιβλιογραφία Β' Μέρους	289

I

Η ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

1.1 Μετανάστευση και παλιννόστηση μέσα από λογοτεχνικά κείμενα με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Λογοτεχνία, όπως και η Γλώσσα, είναι μαθήματα που μπορούν κατεξοχήν να μελετηθούν ολόπλευρα, διαθεματικά και ομαδοσυνεργατικά, με τη μέθοδο σχεδίων εργασίας. Με αυτή τη μέθοδο, οι μαθητές μπορούν να μελετήσουν το θέμα από την οπτική πολλών μαθημάτων και επιστημών αλλά και από την καθημερινή εμπειρία. Γι' αυτό, το θέμα της μετανάστευσης και παλιννόστησης, που είναι πολυσύνθετο¹, μπορεί να μελετηθεί, αφού προσδιοριστούν κάποιοι άξονες μελέτης ως πυξίδα οι οποίοι, βέβαια, εξάγονται από ομόθεμα λογοτεχνικά κείμενα, ή μπορούν να δοθούν ερωτήσεις που θέτουν προβλήματα ηθικά, ανθρώπινα, κοινωνικά, οικονομικά (διγλωσσία², ετερότητα³, εικόνα του άλλου, πολυπολιτισμικότητα) και απαιτούν κρίση, σύγκριση, συλλογισμό και σφαιρική κατανόηση του θέματος.

Στη μελέτη πολλών ομόθεμων κειμένων συμβάλλει και η οργάνωση των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας σε ευρύτερες θεματικές ενότητες στις Α' και Β' τάξεις του Γυμνασίου. Έτσι, τα κείμενα μελετώνται στη μορφή και το περιεχόμενο ή με δοσμένες ερωτήσεις στην τάξη και, στη συνέχεια, στο σπίτι από τους μαθητές, που είναι χωρισμένοι σε μικρές ομάδες. Γίνεται συνεξέταση μορφής και περιεχομένου, σύγκριση των κειμένων ως προς τη γραφή και το ύφος, ως προς το λογοτεχνικό είδος –ποίηση ή πεζό, ρεαλιστικό, ηθογραφικό, συμβολικό, ρομαντικό κ.ά.–, ώστε η πραγμάτευση του θέματος να είναι ολόπλευρη, με εντοπισμό των αιτίων και παραγόντων της μετανάστευσης, των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην αλλοδαπή, τη νοσταλγία, τη βίαιη μετακίνηση ή άλλες οπτικές που προκύπτουν από τα λογοτεχνικά κείμενα. Έτσι, φωτίζεται το θέμα και η αντίστοιχη σύνθετη κοινωνική πραγματικότητα που το δημιούργησε. Στη συνέχεια, μπορεί να γίνει ως μετακειμενική δραστηριότητα ένα σχέδιο εργασίας, πάλι με τους μα-

θητές χωρισμένους σε μικρές ομάδες, με τους οποίους μελετάται το θέμα από την οπτική και άλλων παραμέτρων, με τη συμβολή πολλών επιστημών (Ιστορίας, Γεωγραφίας, Οικονομίας, Πολιτικής, Κοινωνιολογίας), του τύπου, του σχετικού φωτογραφικού υλικού κ.ά.

Στην Γ' Γυμνασίου αλλά και στο Λύκειο, όπου τα λογοτεχνικά κείμενα ανθολογούνται σύμφωνα με την ιστορία της λογοτεχνίας, μπορεί να μελετηθεί το ίδιο θέμα της μετανάστευσης και της παλιννόστησης, ανάλογα με την αντιληπτική ικανότητα των μαθητών και το διατιθέμενο χρόνο. Επιπλέον, πρέπει να προστεθεί ότι το θέμα αυτό είναι δυνατό να διερευνηθεί και σε σχέση με την Έκφραση – Έκθεση στο πλαίσιο των κειμενικών ειδών. Εννοείται ότι τα ανθολογημένα κείμενα στα παλιά βιβλία μπορούν να αποτελέσουν υλικό για διαθεματικές εργασίες, γι' αυτό είναι καλό να φυλάσσονται από μαθητές και εκπαιδευτικούς και να υπάρχει μια σειρά ως αρχείο στις σχολικές βιβλιοθήκες.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η Λογοτεχνία⁴ παρέχει τη δυνατότητα για ένα μεγάλο εύρος διαθεματικών εργασιών, καθώς αφορμάται από τη ζωή και τα προβλήματά της, τοπικά και παγκόσμια, με τις αξίες και απαξίες, με τους θετικούς και αρνητικούς χαρακτήρες της, με τον αντίκτυπο των ανθρώπινων ενεργειών, θετικών και αρνητικών (π.χ. πόλεμοι, επιστημονικές ανακαλύψεις κ.ά.) στον άνθρωπο και τη φύση. Η λογοτεχνία, ως κοινωνικό φαινόμενο, παιδευτικό αγαθό και προσωπική δημιουργία με τη σφραγίδα του κάθε δημιουργού, έχει πολλά να μας πει με το δικό της ξεχωριστό τρόπο και προσφέρεται για διαθεματικές εργασίες⁵. Η λογοτεχνία δεν μιμείται πιστά τη ζωή· αφορμάται από αυτή και τα προβλήματά της (ανθρώπινες σχέσεις και καταστάσεις) και προβάλλει με την ιδιαίτερη χρήση της γλώσσας της διάφορα θέματα μεγιστοποιώντας τα, ώστε να μιλήσουν στον αναγνώστη καλύτερα και συγκινησιακά. Δηλαδή, τα λογοτεχνικά κείμενα δεν αναπαριστούν τη ζωή φωτογραφικά· τη μεταπλάθουν και αναδεικνύουν τη δική τους αλήθεια, που απορρέει από τον κόσμο κάθε λογοτεχνικού κειμένου. Γι' αυτό συχνά, παρόλο που ασχολούνται οι δημιουργοί με το ίδιο θέμα, εντούτοις φωτίζουν διαφορετικές πτυχές του, ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο το βιώνουν και με το ιδιαίτερο ύφος γραφής τους.

Έτσι, η μελέτη ομόθεμων κειμένων συμβάλλει στην ολόπλευρη κατανόηση ενός θέματος, τη συγκριτική τους μελέτη και την οργάνωση ενός ευρύτερου σχεδίου εργασίας με αφορμή θέματα, έννοιες ή ευρύτερες θεματικές ενότητες που προκύπτουν από τα κείμενα. Η μέθοδος αυτή είναι παιδαγωγικά πρόσφορη ως βιωματική και συμμετοχική, αφού δίνει τον πρώτο ρόλο στους μαθητές. Το θέμα ενός σχεδίου εργασίας μπορεί να επιλεγεί για μελέτη από μαθητές και καθηγητές είτε στο πλαίσιο του μαθήματος είτε με εμπλοκή του γλωσσικού μαθήματος⁶ σε σχετικές με το θέμα ενότητες, οπότε μελετώνται συγκριτικά πολυτροπικά κείμενα και κειμενικά είδη, στοιχείο που συμβάλλει στην καλλιέργεια της γλώσσας και την εμπέδωση των κειμενικών ειδών και είτε στο πλαίσιο της ιστορίας (θέματα σχετικά με τον αποικισμό, το προσφυγικό ζήτημα και κάθε είδους βίαιες μετακινήσεις).

ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Στα νέα βιβλία της Λογοτεχνίας του Γυμνασίου, εντοπίζονται τα ακόλουθα κείμενα με συναφές θέμα: «Πουλάκι» του Ι. Βηλαρά, «Ταξίδι χωρίς επιστροφή» της Δ. Σωτηρίου, «Ο Κωνσταντής» της Λ. Ψαραύτη, «Ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς» της Μ. Κλιάφα (Α' Γυμνασίου), «Για ένα παιδί που κοιμάται» της Δ. Χριστοδούλου (το παιδί των φαναριών – μετανάστευση, Β' Γυμνασίου), τα δημοτικά τραγούδια της Ξενιτιάς που ανθολογούνται στις σελίδες 126-127, «Η επιστροφή του Αντρέα» του Ηλ. Βενέζη, «Για τον όρο “μετανάστες”» του Μ. Μπρεχτ, «Γλυκό του κουταλιού» του Κ. Χααραλαμπίδη, που αναπτύσσεται ευρύτερα από την Αγ. Γεωργιάδου, «Δύο γράμματα από τη Γερμανία» του Θ. Βαλτινού και «Αναμνήσεις της Κωνσταντίνας από τη Γερμανία» της Άλ. Ζέη. Στο βιβλίο της Γ' Γυμνασίου ανθολογούνται τα εξής κείμενα: «Η Ψυχή του νησιού» από το διήγημα *Το σπίτι μου* της Μ. Αξιώτη (παλιννόστηση και αλλαγές στο νησί), «Η τελευταία αρκούδα της Πίνδου» από το μυθιστόρημα *Το διπλό βιβλίο* του Δ. Χατζή (νόστος, πατρικό σπίτι, τάφοι γονιών, η ζωή στη Γερμανία και τώρα στο χωριό). Επίσης, η υποενότητα για το θέμα του νόστου μπορεί να συνδεθεί με τα ομηρικά έπη, *Οδύσσεια*, με την *Ελένη* του Ευριπίδη και με άλλα νεοελληνικά κείμενα από τα παλιά βιβλία ή με κείμενα που δεν είναι ανθολογημένα στο Γυμνάσιο.

Στα παλιά βιβλία, ανθολογούνται τα ακόλουθα κείμενα: «Γυρισμός του Ξενιτεμένου» (Δημοτικό τραγούδι, Α' Γυμνασίου), «Ο Ξενιτεμένος» του Ζ. Παπαντωνίου (Α' Γυμνασίου), «Παραλογές» του Γ. Ιωάννου (Α' Γυμνασίου), «Ο γυρισμός του Ξενιτεμένου» του Γ. Σεφέρη (Β' Γυμνασίου), τα δημοτικά τραγούδια και πολλά κείμενα στην ενότητα «Ο καημός της Ξενιτιάς» (Β' Γυμνασίου), «Ο γυρισμός» του Δ. Χατζή (Γ' Γυμνασίου), «Το νούμερο 31328» του Ηλ. Βενέζη (Γ' Γυμνασίου) κ.ά. Αρχικά, ερμηνεύεται λεπτομερώς ένα κείμενο στην τάξη και, στη συνέχεια, δίνονται τα άλλα κείμενα, τα οποία μελετούν οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες και εξάγουν τους άξονες μελέτης από κάθε κείμενο. Έτσι, υπάρχει ευελιξία και συμμετοχή όλων. Οι άξονες μελέτης συζητούνται στην τάξη ή μπορούν να αποτελέσουν ένα ευρύτερο σχέδιο εργασίας από την οπτική και άλλων επιστημονικών κλάδων, της καθημερινής ζωής και των βιωμάτων, άμεσων ή έμμεσων, των μαθητών αλλά και με τη βοήθεια του έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου.

ΛΥΚΕΙΟ

Ανάλογες ευρύτερες μελέτες μπορούν να γίνουν και στο Λύκειο ως θεματικές ενότητες με συγκριτική μελέτη των κειμένων στο πλαίσιο του παράλληλου ή ως διαθεματικές εργασίες, στις οποίες οι μαθητές ασκούνται στο πώς να οργανώνουν τη σκέψη τους και τη γραφή τους, πώς να βλέπουν ολόπλευρα μερικά θέματα και πώς να αποκτούν αυτοπεποίθηση σε ό,τι γράφουν αλλά και εξεταστική και αυτοαξιολογική κουλτούρα⁷. Έτσι, στην Γ' Λυκείου μπορούν να μελετηθούν ως θεματική ενότητα τα κείμενα: «Επιστροφή στο πατρικό σπίτι» της Ρ. Γαλανάκη, «Το σπίτι»

του Πρ. Μάρκογλου (πολυπολιτισμός⁸ και παλιννόστηση⁹), «Η Κάθοδος» του Ν. Μπακόλα (εσωτερική μετανάστευση), «Στο δρόμο για το Βούπερταλ» του Δ. Νόλλα (μετανάστευση). Στην Α' Λυκείου, ανθολογούνται τα κείμενα: «Του νεκρού αδελφού» (δημοτικό) και «Η γυναίκα της Ζάκυθος» του Δ. Σολωμού (μετανάστευση, η εικόνα του άλλου). Επιπλέον, μπορούν να μελετηθούν άρθρα από τον ηλεκτρονικό και έντυπο τύπο για τη μετανάστευση, την παλιννόστηση, την ξενοφοβία κ.ά. Τα κείμενα των μαθητών μπορούν να δοθούν σε μορφή διάφορων κειμενικών ειδών (άρθρο, βιογραφικό, επιστολή, κείμενο πειθούς και επιχειρημάτων, κείμενο πληροφοριακό με συγκεκριμένο αποδέκτη κ.ά.).

ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ

Αρχικά, ο καθηγητής οργανώνει τους στόχους του και ένα πλαίσιο εργασίας, ώστε να καθοδηγήσει τους μαθητές του και να δει –πέρα από την ολόπλευρη μελέτη του θέματος– τι άλλο μπορεί να μελετηθεί, το οποίο απορρέει από τα κείμενα ως εμπέδωση μεταγλωσσικών και μεταγνωστικών δεξιοτήτων των μαθητών του¹⁰. Για παράδειγμα, το είδος των κειμένων –κειμενικά είδη–, το λογοτεχνικό ρεύμα και τα χαρακτηριστικά του, η γλώσσα και το ύφος γραφής των δημιουργών κ.ά. Το θέμα μπορεί να χωριστεί σε δύο μεγαλύτερες ενότητες για να μελετηθεί καλύτερα: α) Μετανάστευση, β) Παλιννόστηση. Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες αναλαμβάνουν έναν άξονα από μια ενότητα και εργάζονται στο σχολείο και το σπίτι με τη διακριτική καθοδήγηση του/της καθηγητή/τριας.

α) ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ. Αρχικά, τίθεται ο προβληματισμός για το τι επιδιώκεται να αποκτήσουν με αυτή την εργασία οι μαθητές. Έτσι, οργανώνονται οι διδακτικοί στόχοι.

Διδακτικοί στόχοι

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- να κατανοήσουν το φαινόμενο της μετανάστευσης σε συγχρονία και διαχρονία,
- να μπορούν να αναζητούν τα αίτια και να αναδεικνύουν τα αποτελέσματα με κριτική σκέψη,
- να αναδεικνύουν χωρίς προκαταλήψεις τις νέες συνθήκες που διαμορφώνει η μετανάστευση σε οικονομικό, εργασιακό, πολιτισμικό και εκπαιδευτικό επίπεδο,
- να ευαισθητοποιούνται στην παρουσία του «άλλου», του διαφορετικού, όχι μόνο ως ανοχή και αντι-ρατσισμός αλλά και ως αναγνώριση των δικαιωμάτων και της συμβολής του «άλλου»,
- να συσχετίσουν τη μετανάστευση των Ελλήνων με τις σύγχρονες μεταναστεύσεις,
- να συγκεντρώσουν λέξεις ελληνικές και ξένες που έχουν σχέση με τη μετανάστευση-αποδημία (Γάλλοι και Άγγλοι έχουν διαφορετικές λέξεις για τον ξένο μετανάστη και το γηγενή – immigrant, emigrant),
- να κατανοήσουν το κειμενικό είδος (αφήγηση, διάλογος, κείμενο επιχειρημάτων, άλλο πολυ-

τροπικό υλικό) και να γράψουν το δικό τους άρθρο επιχειρηματολογίας σχετικά με το θέμα αναφερόμενοι στα θετικά ή στα δεινά, που προκαλούν οι νεομετανάστες στη χώρα μας.

Άξονες μελέτης

Το θέμα της μετανάστευσης μπορεί να διερευνηθεί στους εξής άξονες:

- Η μετανάστευση διαχρονικά με διεκρίση των όρων: αποικία, μετανάστευση, αλλοδαπός, ξένος, ομογενής.
- Μορφές μετανάστευσης (Ιστορία, Αρχαία Κείμενα, Λογοτεχνία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Γεωγραφία, Οικονομία, Αισθητική Αγωγή).
- Αίτια και αποτελέσματα της σύγχρονης μετανάστευσης.
- Νέες κοινωνικές συνθήκες στη χώρα υποδοχής, προβλήματα και προοπτικές.
- Πολιτισμική πολυμορφία, ήθη και έθιμα (δυναμικό στοιχείο ή ανααιρετικό).
- Τα ξένα και ο ξενιτεμένος, στοιχείο σύμφυτο με την έννοια «Έλληνας».
- Εργασιακές σχέσεις και οικονομία.
- Θρησκευτική πολυμορφία και διαπολιτισμική εκπαίδευση.
- Αφομοίωση, ένταξη απλή ή γόνιμη ενσωμάτωση.
- Μετανάστευση και πολιτισμός των Ελλήνων στις χώρες όπου ζουν.
- Γλώσσα και ταυτότητα ή ταυτότητες του έλληνα μετανάστη και άλλων μεταναστών στον τόπο μας.
- Να μελετηθεί και να τεκμηριωθεί η συνήθης φράση ότι «οι ευρωπαίοι μετανάστες έχτισαν τις νέες χώρες και τη Γερμανία».
- Εικαστικές απεικονίσεις.
- Επιλογή κειμένων ιστορικών, λογοτεχνικών, αρθρογραφίας, χρήση Διαδικτύου.

β) ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ. Στη δεύτερη ενότητα, ορίζονται οι διδακτικοί στόχοι και το θέμα μελετάται όχι φυγόκεντρα αλλά κεντρομόλα, δηλαδή εξετάζεται το τι και το γιατί της παλιννόστησης.

Διδακτικοί στόχοι

Με τους στόχους που τίθενται επιδιώκεται οι μαθητές:

- να κατανοήσουν τους όρους «παλιννόστηση», «διασπορά», «ομογενείς», «έθνος-γένος», «νόστος»,
- να διερευνήσουν και να αναδείξουν τα αίτια της παλιννόστησης,
- να κατανοήσουν το νόστο διαχρονικά,
- να μπορούν να αναδείξουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι παλιννοστούντες ομογενείς στην Ελλάδα και να ευαισθητοποιηθούν σε αυτές τις πληθυσμιακές ομάδες,

- να κατανοήσουν τη συμβολή του απόδημου ελληνισμού είτε ως ευεργετών είτε ως παλιννοστούτων στη χώρα σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο (καλλιέργεια επιστημών, τεχνών, γραμμάτων, τραγουδιού)¹¹,
- να ευαισθητοποιηθούν τόσο σε φαινόμενα ρατσισμού όσο και προς τους ίδιους τους παλιννοστούτες,
- να κατανοήσουν τον εσωτερικό διχασμό κάποιων παλιννοστούτων, που παλεύουν ανάμεσα σε δύο πατρίδες και διαφορετικές κουλτούρες,
- να αναδείξουν τα αίτια της βίαιης παλιννόστησης των ελλήνων προσφύγων κατά τον 20ό αιώνα,
- να κατανοήσουν και να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα προσφύγων, ελλήνων και αλλοδαπών.

Άξονες μελέτης

Το θέμα για την παλιννόστηση μπορεί να μελετηθεί στους ακόλουθους άξονες:

- Όροι και ορολογίες, γεωγραφία των παλιννοστούτων Ελλήνων.
- Αίτια επιστροφής, προσδοκίες, διαψεύσεις, ψυχολογία και ανθρωπολογία του επανακάμπτου ομογενούς.
- Ο νόστος, φαινόμενο διαχρονικό, ο νόστος του Έλληνα μέσα από ποικίλα κείμενα, ζωντανές αφηγήσεις ή ερωτηματολόγια. Τι νοσταλγεί κυρίως ο Έλληνας και γιατί αποκαλείται συχνά «αιώνιος Οδυσσέας»;
- Οι παλιννοστούτες και η σχέση τους με την οικονομία και τη δημογραφική εικόνα της Ελλάδας.
- Εθνική και εκπαιδευτική πολιτική για τους παλιννοστούτες¹².
- Ρατσισμός και παλιννοστούτες: πότε, πώς και γιατί δημιουργείται.
- Συμβολή των παλιννοστούτων σε πολιτισμικό, κοινωνικό και επιστημονικό επίπεδο.
- Εικαστικές αναπαραστάσεις.
- Άσκηση στην περίληψη¹³ με αφορμή τα μελετώμενα κείμενα για την παλιννόστηση.
- Εμπλουτισμός λεξιλογίου σχετικού με το θέμα, με τη μέθοδο των οικογενειών λέξεων.

ΓΕΝΙΚΑ

Αφού μελετηθεί το θέμα και στις δύο ενότητες του από ομάδες μαθητών, οργανώνονται οι φάσεις εργασίας, γίνεται συζήτηση στην τάξη και ακολουθεί η τελική σύνθεση των ενοτήτων με εικαστικές αναπαραστάσεις, με μελοποιήσεις και με σχεδιαγράμματα –είδος περίπλου γης– για τις χώρες στις οποίες ταξίδευαν οι αρχαίοι ή στις χώρες όπου κατέφυγαν οι Βυζαντινοί μετά την άλωση της Πόλης. Επίσης, εκπονούνται σχεδιαγράμματα και για τη σύγχρονη μετανάστευση στο τέλος του 19ου και του 20ού αιώνα. Ανάλογα σχεδιαγράμματα καταρτίζονται και για τους παλιννοστούτες, ώστε να φανεί και οπτικά, ίσως και στατιστικά, από πού έρχονται και πόσοι ομογενείς παλιννοστούν. Τα κείμενα μπορούν να επενδυθούν με τραγούδια της ξενιτιάς και της επιστροφής του

ξενιτεμένου, με ζωντανές αφηγήσεις και με ερωτηματολόγια, από τα οποία θα καταδεικνύεται η στάση των ντόπιων προς τους ξένους και τους ομογενείς παλιννοστούντες. Επίσης, αντλούνται πληροφορίες και από το Διαδίκτυο και τα Υπουργεία Εξωτερικών και Παιδείας. Στο τελικό κείμενο εντάσσονται και πολυγλωσσικά κείμενα των παλιννοστούντων ή γλώσσες κρεολές.

Αφού μελετηθούν τα κείμενα και άλλες πηγές από βιβλιοθήκες, άρθρα σε εφημερίδες και στο Διαδίκτυο, συντάσσονται τα τελικά κείμενα των μαθητών με βάση τις δικές τους κρίσεις και περιλήψεις από ό,τι μελέτησαν με αποδέκτες τους γονείς ή τους φίλους τους, με τα οποία τους ενημερώνουν για το θέμα. Μπορούν, επίσης, να επιλέξουν να γράψουν ένα σύντομο άρθρο σε δυο με τρεις παραγράφους για την εφημερίδα ή να συντάξουν μια επιστολή για τους υπουργούς Παιδείας και Εξωτερικών, στην οποία θα τους ενημερώνουν για την έρευνά τους, για τις ανάγκες των μεταναστών στην Ελλάδα, για τη γλωσσική και πολιτισμική επιβίωση των ομογενών ανά την υφήλιο και για τα προβλήματα των παλιννοστούντων ομογενών. Τέλος, οργανώνουν έκθεση στο σχολείο ή στο δήμο με θεατρικά δρώμενα, που επινοούν οι ίδιοι οι μαθητές, με αφίσες και με τα κείμενα της έρευνάς τους.

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Το θέμα «Μετανάστευση και Παλιννόστηση» είναι απαιτητικό και μεγάλης ευρύτητας, γι' αυτό απαιτείται τουλάχιστον ένα εξάμηνο στο πλαίσιο του 10% των μαθημάτων της Λογοτεχνίας, της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Ιστορίας για να υλοποιηθεί με τη συνεργασία των καθηγητών των αντίστοιχων μαθημάτων. Αν για όλα τα μαθήματα ο φιλόλογος είναι ο ίδιος, τότε είναι ακόμα καλύτερα, διότι θα διαχειριστεί το χρόνο του ορθότερα. Αν το θέμα μελετηθεί στο πλαίσιο ανακεφαλαίωσης κάποιου σχετικού μαθήματος, τότε θα πρέπει να συμπυκνωθούν οι άξονες και θα χρειαστούν τουλάχιστον δύο δίωρα για την παρουσίασή του.

Θεωρώ ότι η πιθανή απώλεια διδακτικής ώρας αντισταθμίζεται από τη συμμετοχική μάθηση και από το ότι μαθαίνουν οι μαθητές μας πώς να διαβάζουν¹⁴, να ερμηνεύουν¹⁵, να οργανώνουν μια παρουσίαση λογοτεχνική¹⁶ και να προεκτείνουν σε ολόπλευρη μελέτη όσα ερεθίσματα και θέματα θέτει το κάθε λογοτεχνικό κείμενο. Με αυτή τη διαδικασία, παράγεται λόγος, προφορικός και γραπτός, ενώ συγχρόνως οι μαθητές ερευνούν ολόπλευρα το θέμα μέσα από όλες τις συναφείς με αυτό επιστήμες, αναπτύσσουν δεξιότητες και μπορούν να μαθαίνουν διά βίου¹⁷, αφού ασκούνται στη συνεργευτική, τη συμμετοχική και την ομαδοσυνεργατική μάθηση.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Cummins J., *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση*, μτφρ. Σ. Αργύρη, Gutenberg, Αθήνα 2002 και «Σχολείο και Ετερότητα», *Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων*, Αφιέρωμα, *Σεμινάριο 24*, Αθήνα 1998.
2. Τριάρχη-Heitmann B., *Η διγλωσσία στην παιδική ηλικία*, Gutenberg, Αθήνα 2000.
3. Αγγελάτος Δ., *Διάλογος και Ετερότητα*, Σοκόλης, Αθήνα 1994 και Στενού Κ., *Η εικόνα του άλλου. Η ετερότητα: από τον μύθο στην προκατάληψη*, μτφρ. Μ. Μπενβενίστε – Μ. Παπαδήμα, Εξάντας/Unesco, Αθήνα 1999.
4. Αργυροπούλου Χρ., «Η διδασκαλία της λογοτεχνίας σε γυμνάσιο και λύκειο με ερμηνευτική και διαθεματική προσέγγιση (σχέδια εργασία/project). Ενδεικτικά διδακτικά παραδείγματα», *Φιλολογος*, τεύχ. 114, Σαββάλας, Αθήνα χειμώνας 2003-4, σσ. 634-657.
5. Αγγελάκος Κ. (επιμέλεια και συγγραφή), *Διαθεματικές Προσεγγίσεις της Γνώσης στο Ελληνικό Σχολείο*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2003.
6. Νάκας Θ., «Οι επικοινωνιακές λειτουργίες της γλώσσας», *Μια πολυεπιστημονική θεώρηση της γλώσσας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης και Πανεπιστημίου Πατρών, Ηράκλειο 1995.
7. Αργυροπούλου Χρ., «Το μάθημα της λογοτεχνίας στο λύκειο και προϋποθέσεις μετάβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση», *Σύνδεση Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης*, Πρακτικά Συνεδρίου στο Βόλο 18-20/5/2005, Π.Ι., ΥΠΕΠΘ, Ζήτησης, Θεσσαλονίκη 2005.
8. Taylor Ch., *Πολυπολιτισμικότητα*, μτφρ. Φ. Παιονίδης, Πόλις, Αθήνα 1997.
9. Κανακίδου Ελένη – Παπαγιάννη Βούλα, *Διαπολιτισμική Αγωγή* (β' έκδ.), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998 και Νικολάου Γ., *Ένταξη και Εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο δημοτικό σχολείο*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
10. Mercel N., *Η συγκρότηση της γνώσης*, μτφρ. Μ. Παπαδοπούλου, Μεταίχμιο, Αθήνα 2000.
11. Gauntlett Στ., *Ρεμπέτικο Τραγούδι*, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2001.
12. Σακελλαρίου Αγγ., *Διδακτική της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας*, Γρηγόρης, Αθήνα 2000.
13. Παπαϊωάννου Π. – Πατούνα Αν., *Η Περιληψη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003.
14. Pound E., *Η Αλφαβήτα της Ανάγνωσης*, μτφρ. Μ. Λαϊνά, Ροές, Αθήνα 2004.
15. Eco U., *Περί Λογοτεχνίας*, μτφρ. Έ. Καλλιφατίδη, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.
16. Μπίστα Π., *Πώς σχεδιάζουμε και διδάσκουμε λογοτεχνία στο γυμνάσιο και το λύκειο*, Ψηφίδα, Αθήνα 2005.
17. Green A. και Lukas N., *FE and Lifelong Learning: Realigning the Sector for the Twenty-First Century*, Institute of Education, University of London, Λονδίνο 1999.

Το βιβλίο στοχεύει να αποδείξει ότι η μέθοδος σχεδίων εργασίας/project και η ποικιλία διδακτικών πρακτικών είναι δυνατό να εφαρμοστούν στη διδακτική πράξη γιατί είναι ευέλικτες πρακτικές μάθησης και μπορούν να προσαρμοστούν στα δεδομένα της εκάστοτε σχολικής πραγματικότητας. Επίσης, η μέθοδος σχεδίων εργασίας ενδείκνυται για ατομικές και ομαδο-συνεργατικές μαθητικές δραστηριότητες όπου οι μαθητές κοινωνικοποιούνται και συγχρόνως παράγουν προφορικό και γραπτό λόγο.

Ένα πόνημα που απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς που διδάσκουν κυρίως φιλολογικά μαθήματα -μπορεί να αξιοποιηθεί και από άλλες ειδικότητες- και εστιάζει στην εκπόνηση σχεδίων εργασίας με τη μορφή διδακτικών προτάσεων. Έτσι επιχειρείται να καταδειχθούν διάφοροι τρόποι με τους οποίους τα φιλολογικά μαθήματα «συνομιλούν» με τα άλλα μαθήματα (Μαθηματικά, Φυσικές Επιστήμες, Θρησκευτικά, Αισθητική Αγωγή κ.ά.) σε μια προσπάθεια υπέρβασης των στεγανών των φιλολογικών μαθημάτων, αλλά και με την καθημερινή ζωή.

Συνεπώς ο κύριος στόχος του βιβλίου είναι να δώσει ερεθίσματα στους εκπαιδευτικούς, φιλολόγους και μη, για την καλύτερη διδακτική αξιοποίηση των βιωμάτων των μαθητών από τη ζωή και το σχολείο και για την αποτελεσματικότερη άσκηση των μαθητών στο *πώς να μαθαίνουν* και *πώς μπορούν να κατανοήσουν* την ενότητα του κόσμου που τους περιβάλλει.

ISBN 978-960-455-282-5

ΒΟΗΘΗ ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΜ 4282